

Madalena Larralde

P. LAFITTE

AINTZIN-SOLASA:

Duela ehun eta berroita-lau urte
Saran neskakoko bat bezala diote,
Hamasei urtetako aingeru garbia:
MADALENA LARRALDE: Orduan Frantzia
Nahasmendu handian zagon hertsaturik,
Odola zariola zain guzietarik.
Neskatxa, uztailaren hogoita batean,
Bere besta-bezpera gau ilun minean,
Joan omen zen gordeka mugaz bertzaldera
Bera deitu herriko komentu saildura:
Han kofesatu eta han kominiatu,
Goiztiri-azkorrian etxerat bihurtu,
Bihotza bozkarioz, eskerrez Jaunari,
Kristoren etsai beltzen debeku tzarreri
Hain ongi jazarririk, deus makurrik gabe...
Bainan etsaia hor zen bidearen jabe;
Pinet-en soldadoek barrandatu zuten,
Etxerat utzi ere, joan ez zakioten;
Han harturik, ereman gaixtagin bezala!
Donibanen gaixoak oi bihotz leiala!
aitortu zuen baizik kofesio-kari
egin zuela gauaz joan eta etorri...
Legeak holakorik ez zuen onesten
Jujek, herraz, hiltzeat kondenatu zuten:
Madalena, engoitik ontua zeruko,
Hil zen beldurrik gabe, Kristoren lekuko!

ESKUALDUN aditzale maiteak, oroit ba
Sainda horri jarraiki behar gitzazkola.
Fedea eta lurra guretzat bat dire:
Gauden eskualdun, orai eta beti ere...

LEHEN AGER ALDIA

2

Gauardi, nagusia supaster xokoan
Suari beha dago, beilari, ixilik...
Bertze guziak berdin gogoetaturik
Herritaren arteko gerlak balditurik...
Jainkoaren etsaiak jaun dire herrian
Armekin darabilke herraz fededuna;
Emazte ala xahar, haurik eztena,
Nor da salatarier ihes loakena!

Mixel LARRALDE hola dago gogoeta...
haraindiko xokoan, otoitzez Jaunari;
Beha iruten ari zaion andreari!
Graziana, ondoan, galtzerditan hari!
Han hemenka ibilki bertze bi alaba;
Maria beti lantsu Graxinarekila!
Puxkak emaiten tuzte zoin bere lekuan,
Arrexinak hedatu argi ahulean.

Ate bat zabaldu da, huna Madalena
sartzen da... bainan zer du lepotik emana,
Lenazko jauntzi hori? Eta eskuetan
Mitena hoik zer ditu, orai, gauerditan?
"Haurra, ateratzeko destenora duzu,
Dio amak ezteki, eta erradazu
Zer duzun xala-pean mantalina hori?
Nora zoazi bada?- "Ama barka neri,
Mahain saildurat nahiz nehun ez nagoke;
Bihar nere besta dut eta nahi nuzke
Bertze orduz bezala santa Madalenak
Elizan egin, kofesio eta denak...

Amotzeko kapera zerratua dute
Bainan, orai berean, Berarat joan naite,
Kofesa, komunia, eta albarekin
Huna ni berriz hemen bakean zuekin..."

Berri horrek bazterrak nola jo dituen
Mixelek zizailuan jauzi du egiten
Amak huts egitera doakon bihotza
Eskuz atxikiz eta bere so zorrotza
Kurutzeari galdez oso landaturik
Ez daki nun zer pentsa... Nigarrez loturik
Huna berriz ahizpak; erraiten diote:
"Madalena debruek enganatzen hute!
Hire agintza ez din zeruak onartzen.
Zuhurtzia eskasez bera dun suntsitzen.
Gorriak mendietan nagusi izaki
Eta gizonak berak gordeak egoki;
Eta hik, nexka hutsa destenore huntan
Nahi dun mugaz-muga bakarrik hara joan!
Joaitea bat dun, bainan... noiz itzuliko haiz?
Ez ote dakin bada nolako zorigaitz
Izigarriak diren herrian erori?"

Horrenbertze Saratar ohoiak iduri,
Bi eskuak estekan preso altxatuak,
edo arrotz-herrirat tropan bildaduak!
Ez ditun ba ikusi orgatara handiz
Herritarak johaki sor-lekua utziz?
Zonbat nigar orotan eta zonbat dolu...!
Ahalgeak bertzalde... Bai, arima salbu,
Gorri hoik abre batzu ditun orotako:
Odol eta lohia haun hoiien lekuko...
Otoi, gaur, Madalena, hago gurekila..."
Bainan ez Madalenak gogor dagoela,
Eskuz baztertzen ditu erranez eztiki:
Barka dezadazue, nik behar dut ilki!"
Eta amak besarka hartzen du ikaran,
Tinkatzen du:"Oi haurra, zaude ba etxean!
"Xaharrak gare eta aski penatuak:

gerlak Xalbat hartu du: anaia joaiteak
ez dautzu ba manatzen hemen egoitea?
Ez zaitela atera Madalen maitea!!"
Ama zeruko Jaunak nahi bainau bere
Gaur harat joan behar dut zer gostarik ere;
Utz nezazu joaitera. Jainkoak zerutik
Eremanen nau berak hautatu bidetik..."

Haurraren tema sainduak guziak goitzen ditu;
Nehor zeruko deiari ez nahi oilarkatu!
Jadanik saindu batentzat ez ote duten hartu!
Baluketea bertzenaz horrenbertze errespetu?
Ama orai jarria da alaba joaiteari:
Ahizpak emekixago dira nigarrez hari;
Mixel, boneta kendurik, dago benedikari;
Kurutze-marka kopetan eginez haur onari!!
Madalena, ukurturik aitaren aitzinean,
Orai handi xutitzen da indar berri batean;
Denak besarkatzen ditu... Huna non denatean...
alegerarik badoa Jaunak nahi bidean...

Arin ihes doalarik itzal baten pareko,
Sukaldetik hots ezti bat emeki badarraiko!
Su hil-hurrari beha, lurrean belauniko
Denek arrosarioa dute inguratuko.

—
(lehen ager aldiaren azkentza)

BIGARREN AGER ALDIA

Bortz orenak! Gau luzea oraikotz abantxu da:
Orai artio herabez alba nun zagon bada?
Heldu da... Haren argiak egiten du firrinda...
Hauts-arteko itxinduk ilaundu dire jada...
Batere beratu gabe zer nahi hamarreko
Erran dituzte aitamek beren haurrerendako...
Orai ixilik dagotzi barrandan ea noizka

Zorigaitz baten berria zaioten etorriko...
 Orai dena gogoeta amak dio tristeki:
 Mixel, bihotza pisu dut, pena, beldur, urriki...
 Ez ginuen utzi behar! zer egin den, nork daki?
 Xalbat zenaren mahuma gogoan dut ibilki!
 Mixel harritzen da: hilek hil-berri dakarkete
 Bet-betan xutik kampoia erakusten diote;
 "Beha!..." Eta hor hiruek, hats-bahi eta tente,
 urrats eta laster batzu hautemaiten dituzte...

Gracianak orduan: "Hura da! Bera da!!
 Madalena hor dugu... Aita, idek borta...
 Atea zabaldurik, hila bezain xuri,
 lleak airez-aire, hatsa penagarri,
 Madalena kadiran jartzen da husturik...
 "Heldu dire... hek dire..., dio artetarik;
 gorriek benaukate... Aita barkamendu!..."
 hortan zainak jauzika, mintzoa galtzen du,
 aitak ukumiloak biltzen ditu... Amak,
 hurrekin belauniko, otoitz kartsuenak
 egiten ari ditu: "Zeruko Birgina,
 "urri ikal zakizkigu!... eta Madalena
 aixtiko txarraldia orai garaiturik,
 xutitzen da, zeinatzen... Zeinatze hortarik
 etorri ote zaio kalipu berri bat?
 "Aita, dio orduan, Jaunaren alderat
 murmurika gaizki da... Zeruak badaki
 gure zoriarentzat zer doan hobeki:
 Gauden hari!... Amatto, ez nigarrik egin!
 Jainkoak nahi badu harentzat joan nadin,
 Desohore litzaike ihes egitea!"
 Oi ikusgarriaren handi ta trixtea!
 Ortzetan lituzketen oiuhu mingarriak
 jende xume horiek dauzkate itoak!
 Denak baztertzen dire. Madalena aldiz;
 Jesusen arabera denak egin nahiz,
 Bihotza odoletan, azkar du gogoia:
 Fedez bere burua emaitera doa...

Entzuten ditutzue urratsak hurbiltzen:
Etsaiak hainitz dire, denak bozik, ezen
Ihizia hor dute, ziloan sartua...
Ixtant baten buruan dukete hartua...
Atea orai nola duten inarrosi?
Zer nahi dute ala etxea erautsi?
Ihardoki beharrez Mixel bultatzen da,
Bainan aintzinka hor du jadanik alaba.
Eskaintza karialat borta zabaltzen du:
Aintzindari gorri bat bet-betan agertu.
Mehatzuz dator, bainan zer gertatzen zaio?
Arma behehitzen du: ez-bai-ean dago...
zer du ala haur baten fedeak balditzen
eta haren behako garbiak ezitzen?
Ez, otsoak ez diro, barka bildotxari...
Aintzindaria buru, bortz-pa-sei gerlari
etxean sartzen dire burua gorarik...
eskuak juntatuak, belaunikaturik,
ama otoizka dago Gracianarekin.
Mixelek nahi luke segur gogor egin,
Bainan horra non bortxaz estekatzen duten.
Eta berehalaxe lan tzarra da hasten:
aintzindari gorriak dio nexkatxari:
"Meska lege hauslea, ea jarraik niri
hire hutsa behar dun kario pagatu!
Zer egin dut gaizkirik? Jainkoa otoiatu?
Nork dezake otoitza nehorri debeka?"
Hora zer dion haurrak. Bertzea gaizkika:
Ixil hadi trixtea! Nor girenez dakin?
Eskualdun tematuak zuen jestuekin,
Asetzen gaitutzue! Gaztiguz-gaztigu
Zuen saindukeriak heziko ditugu:
Aldi huntan segurik oroituko zaizte
Ez dela jostatzerik... soldadoak fite
Emoitzue gateak eta bertan goazen!
Gorputza dautazue hola estekatzen
Arima nehorik ere ez daut hunkituko
Diote Madalenak. Bainan bi soldado
Ari zaizko eskutan gateen ezartzen,
Berak diozkatela ukoak eskaintzen.

Etzetik ateratzeko memento lazgarrian
Madalena gelditzen da. Bermaturik murruan,
So bat hedatzen diote, deneri; inguruan,
Leinuru batek argitzen diolarik buruan...

Eta horra Madalena non duten eramaiten,
Mixel luzaz arras luzaz delarik soz egoiten...
Azkenean hantxet urrun direnean itzaltzen
Begiak otoitzez ditu zero-alde itzultzen.

(Bigarren agerraldiaren azkentza)

HIRUGARREN AGER-ALDIA AUZIA

Ilabetea badu goiz-alde hits batez
Jabetuak direla Madalen LARRALDEZ:
Preso altxatu dute, eta han nigarrez
Etxekoak dolutan zaurituak daudez.

Donibanen behar du jujatua izan:
Anartean zer ez du entzun presondeian?
Bihotz garbi batentzat zer laidoak jasan?
Beharrik azkar dago Jainko Jauna Baitan...

Jesusek bere haurra goiti altxatzen du
Hersturan egon dadin tieso eta saindu.
Hura gabe nork jasan horrenbertze gudu?
Orai azkena haste: huna juia heldu...

Bere mutilarekin PINET jenerala
Etortzen da bakarrik, bera aski dela
Nexkaren jujatzeko hemen berehala:
Bera ala nor-nahi, batera doala...

Keinu batez ate bat zabalarazten du:
Madalen agertzen da; lauzpabortz soldadu
Alartzean sarturik daude lerro-lerro
armak lurrean eta behakoak harro:
Larraldeko alaba, hor, ezti-eztia,
Geroari haiduru, ez da beldurtia...
Segur begitartea, jasanak-jasanik,
Ilunduxerik dauka eta xuhaildurik
Bainan Pinetek ez du zeren uste izan
Garaituko duela! ez, bizkitartean
Gizona haur onari urrikatzen zaio
Eta hasten da galdez ahal bezain goxo:
Haurra eguna gabe nere soldadoek
Hartu hute mendian... Hemengo paperek
erraiten dine nola Espanol mugetan
atxeman hutun soilik... Ea ba erradan
ehakiela deusik gure debekuez:
ezen lege garratzak ein-tine erranez
Espainian sartzea huts handia zela
gaztigu handienak zor zitzaizkiola...
Deus ere ehakien? Banakien ongi!
Orduan mugaz kanpo zertarako jalgi?
Kofesatzerat joan naiz, dio haur gaixoak
Hago ixilik, dio harriturik jujak.
Holakorik ez duken hemen erran behar!
Hire biziak doan!... Haurkerian ez ar!
Ihes hindohala mugarat beldurrez..."
Bainan Madalenak ez du entzun nahi:
Gezurra litzateke, Jaun juia, eta ni
Nahiago nintazke miletan suntsitu
Ezen-ez denen bixtan egia ukatu..."
Juiari bihotzean zerbaitek jo dio:
Haurra salbatu nahiz luzaz ari-zaio
estakuru eskaintzen...gezur ttiki batez
gal-ordutik kenduko ez ote duenentz...
Bainan ez: Madalenek, Jesusen lekuko,
Ezin dio eginen egitari uko!...
Gizon bat anartean sartu berria da,
Begitartea idor, ifernu-patxada...

PINET gehiena da... Orai juje onak
Badaki ein duela haur gaixoarenak...
Anaia zoin gogor den badaki aspaldi...
Laburzki galdatzen du: Ea, mintza hadi!
Zer egin dik? Berarat ihes joan omen duk
Duela bortz aste...- lharduk! lharduk!
Eskualdun guzientzat pagatu behar dik:
Asexeak gitie..." Eskuinaz gogotik
Mahain-gaina joiten du behakoa sutan.
Soldadoak ikaran dagotzi armetan,
Oro ixil-ixila, zer gertatuko den:
Pinet-ek hor berean gora eta ozen
Irakurtzen diote bere sententzia
beti bezala herra-egosiz hazia:

Madalena LARRALDE muga iraganik
Egun, hel-deirik gabe, kondentzen dut nik.
Tirokatuko dute legen arabera:
Pinet-buruzagiak erranak begira!"

Madalenak entzun du... Bainan ez da lastu:
Begietan lahorik ez zaio agertu;
Ezpainak bai doi-doia otoitzez mugitu:
Jainkoarenaz kampo laguntzarik ez du...

Pinet-ek egin dio joaiteko keinua:
Soldadoen artean Madalen badoa...
Zoin distiranta duen fedez behakoa;
Martiren argi harek badauko burua...

Hirugarren ager-aldiko azkentza

LAUGARREN AGER-ALDIA HILTzea

Egun hunek zer ote du ala ez sortu nahi?
Santa-Barbara doi-doia zaiku agertzen ari...
Haren oinetan uhaina murmurez geldikari...
Han urrun, erdi lo, beha Arta luze gaitzari!

Ezkerretarik, goibeltsu, zola-zolan Zokoa:
Bizkarrean eramaki bere Jaurei pisua!
Ur-hegian nehor ez da, baizik ere, gaixoa,
Kurutze xahar hautsi bat dilindan gelditua...

Bazterrak ixilik daude... Hementxe ixtantean
PINET basaren manua eginen da tiroan
Boz bat ederra han nunbait entzun dut urrunean (xant)
Madalena kantuz ari hiltzea doanean.

"Agur, dio, Erregina, urrikarizko ama,
Ene bizi, eztitasun, eta iheslekua,
Agur!... Desterru gaitz hunen ondotik, oi Birjina,
Egizu ikus dezadan zure Seme Jainkoa..."

Huna non den etorria... Azken orenak jo du...
Bizkarrez kurutzeari bere baitan da bildu:
Gogoia Jainkoarekin osoki zaitu urtu
Eta harekin batean etxekoez oroitu...

Bainan soldado gorriak hor dira lehiatsu.
Harmak altxatu dituzte. Manu bat bakarrik: "Su!"
Baratzeko lili eder hautsi bat bezalatsu,
Haurra erori zaiote, azken hitz: "Zato, Jesu..."

—

ZERU-AGERTZEA

Biharamun goizean kurutze hortara
Jende fededun zombait bateratu dira,
Haurraren burasoen behin laguntzera
Eta hil den lekuan otoitz egitera.

Auhen-min eta nigar bada bazterretan
Harriari besarka kurutze oinetan
Doloretako ama, Ama oinatzetan,
Alabaren odola, gogo-bihotzetan...

Buru-has, buru apal, horra berriz xutik
Mixel aita gaixoa, nigarra begitik.
Nola zahartua den haurra joan geroztik?
Ahizpak ere doluz kapa beltxen petik...

Oi bihotz-min handien tenore ixila!
Hitzik ez ur-hegian! oi eskualde hila!
Bakarrik aditzen da haizearekila
Harat-hunat ibilki itsaso-firfila...

Bet-betan su handi bat, han zolan agertu!
Lano beltzak zoin laster zerutik bastertu!
Oihu bat altxatu da... jendea xutitu...
Besoak zeru-alde... Zer da ba gertatu?

Urezko ehun argi hedoietan barna;
Begien xoragarri goxagarriena...
Zer martir saldo eta aingeru andana!
Heien artean, eder, horra Madalena...

Sainda-ri miretsiak mutu daudelarik,
Jende hoiek aditzen dute orotarik
Kantu handi-eder bat xaramelaturik:
Noiz izan da holako alegantziarik?